

UDK 32:141.78
141.78:32

Primljeno: 14. 10. 2023.

Stručni rad
Professional paper

Sarina Bakić

POSTMODERNA KAO DEKONSTRUKCIJA DEMOKRATIJE

(Bernard Harbaš, *Politike postmoderne*, Centar za kulturu i edukaciju Logos, Tuzla, 2023)

U vremenu kada mislimo da o savremenim politikama ‘sve znamo’ praksis postmoderne pokazuje mnoga iznenađenja koja, često, i zbunjuju i to ne samo prosječnog čovjeka već i mnoge umne ljude, pa i one koji su se bavili teorijama i praksama postmoderne vjerujući da su je apsolvirali. Mada smo svjedoci svojevrsnog ‘povampirenja’ postmodernog svijeta, njegovog manifestiranja u do sada nevidenim oblicima i formama, te silnog praktičnopolitičkog i teorijskog reagovanja na masivnost i težinu tih pojavnosti, uvijek nas obraduje prilika da svjedočimo teorijskoj elaboraciji ovih problema, da se pored dnevnopolitičkog, ideološki navigiranog i dirigiranog pogleda i stava suočimo s mišljenjem onkraj prizemnog uticaja neposrednog.

Politike postmoderne knjiga Bernarda Harbaša je upravo jedno takvo ostvarenje i našu pažnju privlači iz nekoliko razloga. Svojom tematskom struktuiranošću u dvanaest tematskih cjelina: Postmoderna – osnovni elementi; „Zasnivanje“ moderne politike, rastapanje i regeneracija političkog; Suverenitet; Estetizacija politike; Nasilje politike; Totalitarizam; Zajednica protiv zajednice; Reprezentativnost: ko koga politički predstavlja; Mnoštvo; Demokratija protiv same sebe; Politika, nasilje i pravo predstavlja logičan slijed razvoja teorijskog i praktičnopolitičkog razmatranja postmoderne.

Knjigu čine autorova promišljanja najznačajnijih teoretičara postmoderne kao što su Jean Francois Lyotard, Jacques Derrida, Giorgio Agamben, Jean-Luc Nancy,

Robert Esposito, Alain Badiou, Etienne Balibar i drugi, a koja se u odnosu na bosanskohercegovačku produkciju radova o postmoderni i njoj pripadajućim fenomenima doimaju izrazito koherentno izvedena i teorijski potkrijepljena. Osobnost im daje filozofski *background*, odnosno filozofska supstanca Harbaševog promišljanja, a što nije baš uvijek karakteristika naše naučne teorijske misli. Spomenuta filozofska supstanca uranja u orbitu kritičkog sagledavanja društvenih problema i fenomena postmoderne na šta autor ukazuje na samom početku knjige tvrdnjom kako je „želja da se piše o postmoderni u politici rezultat sve izraženijeg nepovjerenja u politička rješenja koja su se pojavljivala pod oreolom demokratske, suverene, pravne i građanske države“ (str. 7), odnosno nepovjerenja u ‘dobronamjernost’ političkih aktera i djelotvornost političkih rješenja u skladu sa novim, drugačijim uslovima življenja, nadolazećim tendencijama u politici, kulturi, ekonomiji.

Prva tematska cjelina Harbaševe knjige nas uvodi u samo nastajanje postmoderne s akcentom na teoretičare koji su uveli ovaj pojam u društvenu teoriju. Cjelina počinje sa definiranjem postmoderne od strane američkog književnog teoretičara i kritičara Ihab Hassana. Nadalje, Harbaš analizira teorijska promišljanja francuskog filozofa Jean-Francoisa Lyotarda i njegovo određenje postmoderne kao „kraja velikih priča“, potom američkog sociologa Georga Ritzera i njegovo stajalište o postmoderni koja „nastoji da pokaže da ne postoji kategorija velikih narativa ili teorija, jer je društvo fragmentirano i decentrirano i, zbog toga ga je nemoguće obuhvatiti jednim, apsolutnim, grandioznim teorijskim uvidom“ (str.15). Pored ostalih, tu su i promišljanja Baudrillarda, Lacana, Derride, koja autor vezuje za dekonstrukciju pojma demokratije čime nas autor uvodi u prikaz „zasnivanja“ postmoderne politike oslanjajući se ponajviše na uporišta teoretičara kao što su Jean-Luc Nancy i Jacques Derrida. Harbaš nas podsjeća da za postmodernu, „pojam političkog nije samo vezan za oblast političkog djelovanja, nego je u bliskoj vezi sa procesom mišljenja“ (str. 27). Tu se autor oslanja i na Schmittovo određenje pojma političkog povezujući ga sa Heideggerovim stajalištem o razlikama između bitka i bića, kao i mišljenja i filozofije, da bi se fokusirao na Nancyja i Agambena kao najvažnije protagoniste postmodernog propitivanja demokratije *per se*, naglašavajući da je demokratija prema postmodernim mjerilima „tendencija ka jednakosti, ali i mogućnost da se i ona sama dovede u pitanje“ (str. 31).

Harbaš akcentira i izvode iz analiza Hannah Arendt na koju se postmodernističke teorije politike naslanjaju u dijelu koji pretpostavlja da „totalitarno nije samo neki konkretni politički režim, nego svaki oblik i nastojanje politike da u potpunosti ovlada

društvom“ (str. 33). Hardt i Negri pak kao referentnu tačku političke akcije, prakse i društvenog angažmana pronalaze u pojmu mnoštva kao mogućem obliku otpora totalitarističkim politikama. Ovom pojmu Harbaš posvećuje tematsku cjelinu u knjizi. Jedno od najzanimljivijih poglavlja kada su u pitanju politike postmoderne jeste ono koje govori o rastapanju i regeneraciji političkog, a u kojem se autor nanovo, referirajući se na brojne postmoderne teoretičare, vraća određenju političkog Carla Schmitta, prema kojem političko ima „dimenziju mišljenja u i o konkretnoj situaciji“ (str. 47). Prema Harbašu, svim postmodernim teoretičarima je zajedničko da se svako društvo pretpostavlja postojanje „nametnute službene politike i kritičkog mnoštva koje dovodi u pitanje samu politiku“. Prateći vizure Bodina, Derride, Foucaulta, Laclauove i Mouffove, Harbaš nam nudi i eksplikaciju koncepta suvereniteta, ali i razlike u mišljenjima biopolitičke orijentacije i mislilaca razlike u postmoderni te šta tačno suverenitet podrazumijeva za obje te orijentacije. U kontekstu estetizacije politike autor u središte postavlja filmsku umjetnost, dok se u cjelininama o nasilju politike i poveznica između politike, nasilja i prava ponajviše oslanja na promišljanja Balibara, Derride, Hardta i Negrija, zaključujući da je neodvojivi dio politike upravo nasilje uključujući i kontekst međunarodnog prava ili, prema riječima Harbaša, o pravu se ne može govoriti u međunarodnom kontekstu, već samo o autoritetu koji posjeduju isključivo velike svjetske sile. Autor iz perspektive postmoderne daje teorijske uvide i o pojmu totalitarizma, pojmu zajednica (ne društva), reprezentativnosti s aspekta ko koga predstavlja, nanovo se vraćajući na promišljanja o demokratiji i njenih kontradiktornosti, kojih smo danas itekako svjesni.

Moglo bi se zaključiti da su aktuelne politike(a) u svjetskim dimenzijama veoma opore, sa izrazitim identitetskim, klasnim i drugim sudarima i nasiljem (politika kao nastavak rata drugim sredstvima) iza kojih su ideološki, kulturalni i politički motivi, sve do nacionalizma i rasizma, eksploatacije i proste mržnje kao takve. Sve s čime se suočava svijet danas razložno postavljaju pitanje odgovornosti i dužnosti naučne misli humanističke i društvene orijentacije.

U knjizi *Politike postmoderne* Bernarda Harbaša dat je značajan teorijski i humanistički obol sagledavanju politike(a) postmoderne koju čitamo u svjetlu aktuelne situacije u svijetu, u dekonstruisanju demokratije koja je prema riječima autora „istisnula svoju političku svrhu, a usvojila kulturološku ideju polarizacije svijeta na moderno i tradicionalno“ (str. 9).

Na kraju treba reći da je riječ o knjizi koju odlikuje naučna analiza, teorijska i metodološka konzistentnost i argumentacijska utemeljenost. Knjiga *Politike postmoderne* zarad svega rečenog zauzet će vidno mjesto u bibliografiji o postmoderni kako u bosanskohercegovačkoj, tako i u široj naučnoj javnosti.

Adresa autorice
Author's address

Sarina Bakić
Univerzitet u Sarajevu
Fakultet političkih nauka
sarina.bakic@fpn.unsa.ba